

DOI: 10.33270/03263801.4
УДК 159.9:316.485:323.1

МАРЧЕНКО Ольга*

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціології та психології навчально-наукового інституту № 5 Харківського національного університету внутрішніх справ, 61080, пр. Льва Ландау, 27, м. Харків, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1007-9560>;

ШИЛІНА Алла

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології та психології навчально-наукового інституту № 5 Харківського національного університету внутрішніх справ, 61080, пр. Льва Ландау, 27, м. Харків, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7377-0776>;

МАННАПОВА Катерина

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології та психології навчально-наукового інституту № 5 Харківського національного університету внутрішніх справ, 61080, пр. Льва Ландау, 27, м. Харків, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3754-4637>

Психолого-правові засади медіації в етнополітичних конфліктах

Анотація. У статті досліджено психолого-правові засади медіації в етнополітичних конфліктах як одного з найперспективніших ненасильницьких способів запобігання, врегулювання та подолання їх негативних наслідків. Обґрунтовано актуальність звернення до медіації в умовах зростання міжетнічної напруженості, ускладнення політичних відносин, поширення дискримінаційних практик, негативних стереотипів і кризових форм міжгрупової взаємодії. Визначено міждисциплінарний характер медіації, яка перебуває на перетині психології, права, конфліктології, політології та етнопсихології. Уточнено сутність поняття медіації як процедури добровільного, конфіденційного та нейтрального посередництва за участю третьої сторони, спрямованої на досягнення взаємоприйнятної рішення без застосування примусу. Проаналізовано психологічні механізми етнополітичних конфліктів, пов'язані з груповою ідентичністю, етноцентризмом, фрустрацією, агресією, дефіцитом ресурсів, негативними стереотипами та маніпулятивним впливом політичних еліт. Встановлено, що традиційні дипломатичні та суто юридичні засоби не завжди враховують емоційно-ціннісну складову конфліктної взаємодії, натомість медіація дає змогу знизити емоційну напругу, налагодити комунікацію, сформувати атмосферу довіри й конструктивно вирішити конфлікт. З'ясовано принципи медіації, її функції та компетентності медіатора, серед яких важливого значення набувають процедурна, правова, конфліктологічна та комунікативна компетентності. Акцентовано, що ефективність медіації в етнополітичних конфліктах зумовлена поєднанням психологічного впливу та нормативно-правового регулювання. Сформульовано висновки, що медіація є не лише альтернативною процедурою врегулювання спорів, а й важливим інструментом збереження соціальної стабільності, міжетнічного порозуміння та довготривалого миру.

Ключові слова: медіація; етнополітичний конфлікт; психолого-правові засади; конфліктологія; етнопсихологія; міжетнічні відносини; медіатор; переговори; правове регулювання.

Історія статті:

Отримано: 24.03.2026

Прийнято: 29.04.2026

Опубліковано: 29.05.2026

Рекомендоване посилання:

Марченко О., Шиліна А., Маннапова К. Психолого-правові засади медіації в етнополітичних конфліктах. *Юридична психологія*. 2026. № 1 (38). С. 36–44. DOI: 10.33270/03263801.4

*Відповідальний автор

© Марченко О., Шиліна А., Маннапова К., 2026.
This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

Конфлікт як зіткнення інтересів є невід'ємним явищем в історії людства. Зрозуміло, що розвиток технологій зумовив зміну характеру конфліктних дій. Зазнали трансформації й методи, які використовують для управління конфліктами. Дедалі більшого розповсюдження та розвитку набуває медіація як інститут вирішення суперечок і конфліктів у різних сферах суспільного життя: у соціальній і правовій сферах, бізнесовому та IT-середовищах, у сімейних спорах, у роботі з громадами та політичних відносинах між державами (Bondarenko, & Prokodianchuk, 2024). М. Калашлінська (2024) зазначає, що «проблема полягає не в самому існуванні конфліктів, а в руйнівних наслідках агресивного способу їх вирішення за умови негативного розвитку подій та деструктивної комунікації сторін».

В умовах сьогодення однією з кризогенних зон суспільної взаємодії є політичні та міжнародні відносини. Історичний досвід і сучасні політичні події свідчать про недостатню ефективність прямих перемовин між сторонами конфлікту. Іноді такі перемовини є неможливими через відсутність бажання та брак ресурсів для досягнення взаєморозуміння сторін. Через наявність глибоких суперечностей у зазначеній сфері не завжди вдається досягти згоди традиційними методами, тому актуалізуються альтернативні методи врегулювання конфліктів і досягнення миру. Одним із таких методів є медіація. Процедура медіації як альтернативний спосіб вирішення спорів і конфліктів широко застосовується в усьому світі, насамперед у США, Австралії та Європі. Зокрема, у країнах-членах Європейського Союзу медіацію використовують не лише як спосіб вирішення спорів, коли конфлікт уже стався, а і як інструмент запобігання конфліктам. Поширення набуває практика зустрічей лідерів країн ЄС, що передбачає успішне вирішення конфліктів ненасильницьким способом, коли переговори здійснюють за участю так званої «нейтральної сторони» (Bondarenko, & Prokodianchuk, 2024). Слід зазначити, що Україна має значний досвід застосування медіації як інструменту захисту в процесі вирішення спорів різного характеру (Kalashlinska, 2024), що підтверджується наявністю чітко сформульованого законодавчого регулювання, зокрема Законом України «Про медіацію». Він визначає правові засади й порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфліктів (спорів), встановлює принципи медіації, статус медіатора, права та обов'язки сторін, а також вимоги до проведення цієї процедури в Україні¹.

Різні аспекти медіації є предметом вивчення у філософських, соціологічних, політологічних, психологічних, конфліктологічних, юридичних, лінгвістичних та ін. дослідженнях, що визначає міждисциплінарний характер досліджуваного феномену, який перебуває на межі соціальних і гуманітарних наук, між правом і психологією.

Аналіз етнополітичних конфліктів здійснюють такі науки й наукові напрями, як етнологія, націологія, етнополітологія, етнодержавознавство, етнопсихологія та етнополітична конфліктологія. В умовах глобалізації, підвищення мобільності населення, культурного змішування виникає нагальна потреба в нових підходах до вирішення етнополітичних конфліктів, що акцентують на психологічних аспектах. Водночас деескалація етнополітичних конфліктів відбувається за умов, якщо визнаються й забезпечуються права людини та групові норми.

Попри злободенність зазначеної проблеми, у психологічній науці та правовій сфері питання медіації в контексті запобігання, вирішення та подолання негативних наслідків етнополітичних конфліктів, на наш погляд, є малодослідженим, що й актуалізує тему нашої статті.

Матеріали та методи

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що зазвичай науковці зосереджують увагу на окремих аспектах медіації як важливого та дієвого способу альтернативного вирішення спорів (Riabchenko, 2020). Зокрема, науковці Л. Бондаренко й С. Прокодяничук (2024) визначають психологічні засади медіації як способу неагресивного вирішення та врегулювання конфліктів між людьми й різними соціальними групами (Bondarenko, & Prokodianchuk, 2024). Т. Часова (2023) вивчає можливості запровадження медіаційних процедур на стадії досудового розслідування. Дж. А. Ховісон (2025) та ін. пропонують менталізаційно орієнтований підхід до медіації (MBT-M), відповідно до якого медіація є науково обґрунтованим процесом відновлення здатності сторін до менталізації конфліктної поведінки, що сприяє глибшому розумінню причин ескалації спорів і підвищує ефективність їх конструктивного вирішення. А. Жданюк (2017) досліджує проблему інтеграції медіації у правову культуру України, що трансформує сутність соціально-професійної ролі всіх представників сфери надання юридичних послуг. Близькими за окресленою проблематикою є дослідження Я. Рябченко (2020), М. Лошицького (2023), М. Солонько (2023), А. Новак (2023), які присвячені історії становлення та розвитку медіації, визначенню її ролі як альтернативного способу вирішення та правового регулювання й захисту суб'єктивних публічних прав учасників адміністративних і цивільних відносин. У контексті зазначених досліджень доцільним є також аналіз інструментів врегулювання конфлікту інтересів у

¹ Про медіацію: Закон України від 16 листоп. 2021 р. № 1875-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1875-20?utm_source=chatgpt.com#Text

політичному сегменті України, оскільки недосконалість регуляторних механізмів і специфіка владних відносин підвищують рівень суспільної конфронтації, що зумовлює актуальність медіації як ефективного способу нейтрального посередництва та зниження ескалації політичних конфліктів (Frantsuz, & Zubko, 2022).

Зважаючи на багатоаспектність явища медіації, у своєму дослідженні зосередимося на психолого-правових засадах запровадження медіації в неагресивне вирішення етнополітичних конфліктів.

Мета статті полягає в уточненні сутності медіації та визначенні психолого-правових особливостей її запровадження у вирішенні етнополітичних конфліктів.

З огляду на міждисциплінарний характер медіації, вважаємо доцільним комплексний підхід до відбору методів дослідження, які в сукупності визначають методологію дослідження, що базується «на структурному функціоналізмі та доповнюється такими еклектичними методами дослідження, які запозичені з різних гуманітарних дисциплін, включаючи також специфічні інструменти, що властиві політології, правознавству, психології та соціології» (Kalashlinska, 2024).

Результати й обговорення

Для уточнення сутності поняття медіації з'ясуємо його етимологію. Слово «медіація» походить від латинського *mediatio* – посередництво, дія незалежної «третьої» сторони, яка допомагає конфліктантам вирішити спір, зіткнення, суперечку. Історично медіація походить від залучення старійшини або вождя племені до вирішення конфлікту між конфліктуючими сторонами (Loshytskyi, Solonko, & Novak, 2023). Таку ситуацію умовно можна вважати залученням «нейтральної» сторони для вирішення «етнополітичного конфлікту» – спору всередині племені як етнічної спільноти, хоча в правовому аспекті йдеться скоріше не за медіацію, а за витоки судової системи, яка в умовах племені ототожнювалася з владою.

В єврейській, мусульманській, християнській традиціях роль медіатора виконували раввіни, імами, священники, які виступали посередниками в релігійних судах, врегулюванні сімейних і міжособистісних суперечок, спираючись на релігійну освіту й авторитет у громаді. Практика використання медіаторських послуг була поширена в давньогрецьких містах-державках, Римській імперії, стародавньому Китаї, середньовічній Європі. У Давній Греції медіація ототожнювалася з поняттям «проксенія», тобто «гостинність». До проксена зверталися «з метою встановлення та підтримання зв'язків, ведення переговорів і взаємодії між окремими громадянами, сім'ями, родами, племенами й навіть містами-державками» (Malazoniia, 2018). Необхідними для проксена

були такі якості, як здоровий глузд і здатність до конструктивного спілкування, завдяки яким він міг бути довіреною особою, посередником, мав відповідальність між усіма сторонами спору, мав урахувати й узгоджувати їхні інтереси задля досягнення угоди між конфліктантами. Подальшого розвитку медіація отримала в країнах Західної Європи. В українському науковому дискурсі ідея діалогу із залученням третьої, незацікавленої, сторони належала Феофану Прокоповичу. В іншому разі неминучою є бійка сторін, які впевнені у своїй правоті (Malazoniia, 2018).

Думки науковців, які досліджують проблему медіації, переважно збігаються та відповідають давнім і практичним уявленням про посередництво. Згідно з М. Поліщук (2014), «медіацією є альтернативний спосіб вирішення спору, за умовами якого сторони на добровільних засадах беруть участь у переговорах і, за допомогою незалежної та кваліфікованої третьої сторони (медіатора), намагаються досягнути консенсусу та вирішити власний спір з урахуванням інтересів кожної з них».

Як зазначають дослідники, медіація є ефективним соціально-психологічним і правовим інструментом, спрямованим на задоволення потреб учасників конфліктної взаємодії та зниження рівня деструктивних переживань, пов'язаних з міжособистісними конфліктами. У сучасному науковому дискурсі її тлумачать як один із дієвих способів мирного, неагресивного та ненасильницького врегулювання конфліктів між окремими особами та різними соціальними групами (Bondarenko, & Prokodianchuk, 2024), а також як самостійний науковий напрям у межах конфліктології та сфери альтернативного вирішення спорів (Blanco, Arias, & Ferreira, 2025).

Медіатор вислуховує аргументацію сторін щодо сутності спору й активно допомагає сторонам зрозуміти свої інтереси, оцінити можливість компромісів і самостійно прийняти рішення, що задовольнить усіх учасників переговорів.

У контексті мультикультурного середовища ця функція медіатора набуває особливого значення, оскільки міжкультурна медіація спрямована не лише на досягнення компромісу, а й на узгодження ідентичностей сторін, забезпечення поваги, рівності та соціальної інтеграції в межах чітко визначених професійних і правових стандартів (Karaniola, & Panagiotopoulos, 2025).

Для того щоб рішення медіатора сприяло узгодженню інтересів усіх конфліктантів, процес його прийняття має ґрунтуватися на таких принципах, як:

- вільне волевиявлення сторін;
- конфіденційність;
- нейтральність;
- рівноправність (Ivchuk, Yu., Ivchuk, K., & Prymak, 2018).

На підставі аналізу праці Н. Мазаракі (2024) та Т. Цувіної (2024) можна дійти висновку, що

медіаторська діяльність виконує низку взаємопов'язаних функцій: комунікативну, фасилітативну, інформаційно-роз'яснювальну, діагностичну, підтримувальну, балансувальну, організаційно-процедурну, гарантійну та примирювально-відновлювальну. Їхній зміст реалізується через забезпечення конструктивного діалогу між сторонами, полегшення переговорного процесу, роз'яснення сутності та правил медіації, виявлення інтересів і потреб учасників, підтримку слабшої сторони в умовах дисбалансу сил, належну організацію процедури та спрямування медіації на досягнення результату, що відповідає міжнародно визнаним стандартам прав людини.

З огляду на визначений перелік функціональних обов'язків медіатора, необхідним для нього є опанування процедурної компетенції, адже саме медіатор відповідальний за дотримання процедури посередництва під час врегулювання конфлікту. У процедурній компетенції можна виокремити когнітивну, діяльнісно-технічну, конативну, особистісну складові. Зокрема, когнітивну складову процедурної компетенції забезпечують конфліктологічні знання (чіткі уявлення про сутність поняття конфлікту, причини його виникнення), розуміння сутності процесу медіації та можливості її використання в переговорах конфліктуючих сторін, розуміння сутності та завдань кожної стадії медіації.

Діяльнісно-технічну складову процедурної компетенції медіатора формують уміння аналізувати структуру, види конфліктів і динаміку їхнього розвитку, а також арсенал технік щодо забезпечення гнучкості, алгоритмічності, реалістичності й конструктивності переговорних процедур.

Конативна складова передбачає достатньо швидко визначення типології особливостей поведінки в конфліктах, уміння знайти та застосувати ефективні стратегії врегулювання й вирішення конфлікту, актуальні саме для цієї ситуації.

Особистісна складова виявляється в комплексному розумінні та слідуванні ціннісних та етичних засад медіації, рефлексії та само-рефлексії, які спрямовані на коригування цільових орієнтирів участі у вирішенні конфліктів.

Не менш важливою в системі компетенцій медіатора є правова компетенція, сутність якої полягає в знанні, розумінні й можливості практичного застосування фундаментальних норм законодавства, що регулюють і визначають процедуру проведення медіації (Bondarenko, & Prokodianchuk, 2024).

Окрім зазначених, до переліку обов'язкових компетенцій медіатора належать комунікативна та конфліктологічна. Зокрема, розвиток конфліктологічної компетентності є необхідним у професійному зростанні фахівця-медіатора для забезпечення ним результативності співпраці в будь-якій сфері та стабільного психологічного самопочуття сторін (Bondarenko, 2024). Наявність цих компонентів медіаторської компетентності «перекон-

ливо засвідчує важливу роль психологічних чинників у медіації та певною мірою навіть їх домінуючу позицію стосовно інших, зокрема, правових» (Bondarenko, 2024).

На переконання К. Бондаренко, у сучасному суспільстві «конфлікт» має психологічні наслідки, які можуть негативно впливати на психічне й емоційне благополуччя його учасників, зокрема, викликати стрес, депресію, тривогу, втрату впевненості, занижену самооцінку. Проаналізуємо структуру етнополітичного конфлікту з позицій конфліктології, тобто визначимо зону конфліктної взаємодії, суб'єктів, особливості їхніх конфліктних дій і поведінки. З метою уточнення сутності, визначення передумов та особливостей перебігу зосередимо увагу на дослідженні О. Маруховської-Картунової (2006). У своїй науковій праці вчена виокремлює надзвичайну актуальність дослідження проблем етнополітичних конфліктів. Попри їхній пік у 80–90-ті роки минулого століття, нині загострення деструктивних процесів відбувається не лише у країнах Східної Європи, Азії, Африки та Латинської Америки, а й на Заході, зокрема у Франції та Німеччині. Зазвичай етнополітичний конфлікт виникає тоді, коли етнічні групи, зокрема етнічні меншини та корінні народи, відчують несправедливість і зазнають навіть найменшої дискримінації, унаслідок чого вони протестують і бунтують, причому «за своїм характером ці протести й бунти можуть бути і ненасильницькими, і насильницькими. До терористичних актів та до методів партизанської війни етнічні групи, як правило, вдаються у тих країнах і в той час, коли контрольовані домінуючими етнонаціями держави проводять політику насильницької асиміляції та застосовують проти них репресії та державний терор в той час, коли контрольовані домінуючими етнонаціями держави проводять політику насильницької асиміляції та застосовують проти них репресії та державний терор» (Marukhovska-Kartunova, 2006).

У сучасних дослідженнях етнополітичних конфліктів увага дедалі частіше переноситься від жорстких типологій етнічних груп до аналізу характеру етнічного розлому, ступеня територіальної концентрації спільноти, її політичного статусу та стратегій мобілізації. У цьому контексті суб'єктами етнополітичних конфліктів постають насамперед етнічні групи, які політично мобілізуються навколо питань автономії, самовизначення, представництва або зміни свого статусу в межах держави. Причому динаміка таких конфліктів визначається не лише особливостями самої групи, а й типом її вимог, формами організації руху й обраною стратегією дії, що може охоплювати як інституційні й ненасильницькі засоби боротьби, так і радикалізовані форми протистояння. Такий підхід дає змогу точніше пояснювати варіативність етнополітичної мобілізації та конфліктної поведінки, ніж класичні схеми поділу груп на фіксовані категорії.

Слід зазначити, що характер міжособистісних взаємин може бути дружнім, нейтральним або конфліктним. Зауважимо, що в соціальній психології та етнопсихології виокремлюють особистісний і груповий рівні.

Важливість вивчення психологічного аспекту етнополітичних конфліктів визначено складністю соціальних, культурних та економічних проблем у міжетнічних взаєминах, які можуть бути вирішені лише з урахуванням психологічних та етнопсихологічних теорій і підходів, які пояснюють механізми виникнення та динаміки розвитку етнополітичних конфліктів.

Деякі автори доводять, що нерівність і колективна депривація етнічних груп спричиняють фрустрацію, яка може перерости в конфлікт. Психологічний аспект етнополітичного конфлікту інтегрує сукупність психологічних механізмів, які визначають поведінку індивідів і груп, їхню мотивацію, ідентичність, сприйняття «іншого», яке в етнопсихології називається етноцентризмом. Етноцентризм може призвести до недовіри, агресивної поведінки, ворожості між етнічними спільнотами, особливо коли історія співіснування містить травматичні події. Також розвитку етнополітичних конфліктів сприяють негативні стереотипи, які визначаються історичним досвідом, соціокультурними чинниками, медіаобразу, які зумовлюють негативне сприйняття представників інших етнічних спільнот як ворогів і загрозу безпеці. Стереотипи можуть формуватися під впливом минулих конфліктів. Уплив негативних стереотипів може бути посилений політичними елітами та використаний ними як інструмент для підвищення своєї популярності серед електорату, маніпулювання суспільною думкою, мобілізації підтримки серед виборців, підвищення своєї популярності, виправдання своїх агресивних дій та ін. Часто для досягнення своєї мети та підкреслення загрози ззовні політичні еліти часто використовують націоналістичну риторику (Snyder, 2010).

На жаль, традиційні дипломатичні механізми не завжди враховують психологічні аспекти, які відіграють ключову роль у динаміці етнополітичних конфліктів. Дієвим інструментом у вирішенні етнополітичних конфліктів є медіація, що передбачає залучення нейтральної сторони, яка допоможе конфліктантам зменшити напруженість, подолати негативні стереотипи й упередження, змінити сприйняття, знайти точки дотику, вирішити суперечності, знайти спільну мову та дійти угоди без насильства та порушення суверенітету якої-небудь зі сторін, досягнення стабільності та миру. Пошук конструктивних рішень передбачає створення атмосфери довіри, що сприятиме кращому взаєморозумінню. Зазвичай спеціальні техніки й методи, що їх використовують у медіації, передбачають зосередження на спільних цінностях, створенні безпечного середовища, фасилітації, контролі над емоційним станом суб'єктів конфлікту та недопущенні його трансформації з раціонального

в емоційний. Медіатор покликаний знизити «емоційний заряд» конфлікту та полегшити комунікацію сторін.

На відміну від спеціально-юридичних методів, медіаторські технології не передбачають аналізу фактів минулого, причин конфліктів, пошуку винного, а вимагають зосередження на поточній ситуації, з перспективою виводу сторін на мирний трек.

Отже, посередник виступає в конфлікті нейтральною стороною та не може бути залучений у протистояння. Його завдання – допомогти обговорити конфліктну ситуацію та розробити компромісне рішення, яке влаштує всіх учасників та сприятиме уникненню ескалації конфлікту. Така позиція медіатора підвищує ефективність переговорів, особливо коли прямі переговори між конфліктантами неможливі або їх складно провести через дію певних чинників.

Окрім того, медіатор не має повноважень приймати рішення без участі обох сторін. Відмінною рисою медіації є добровільність, оскільки вона можлива лише за обопільною згодою конфліктантів, які не зобов'язані домовлятися та можуть від неї відмовитися. Причому жодна зі сторін не залишається у програвші, оскільки приймається взаємовигідне для сторін рішення, а головне – зберігаються партнерські відносини та перспективи подальшої співпраці (Dolianovska, & Dolianivska, 2024). Одним із важливих завдань медіації є досягнення можливостей для майбутніх довгострокових безконфліктних взаємин між сторонами, що може суттєво зменшити ймовірність повторення конфліктів у майбутньому.

Щодо етапу конфлікту, то медіація є найефективнішою на початковому етапі конфлікту (латентному або демонстративному), коли сторони ще здатні до діалогу, емоції ще не досягли сплеску, відносини ще не зруйновані остаточно (наприклад, перемовини між українською та російською сторонами збройного конфлікту в березні–квітні 2022 року, коли медіатором виступала турецька сторона; це посередництво могло б стати ефективним, якби не трагічні події в місті Буча Київської області; надалі організувати перемовини дедалі складніше, чималих зусиль докладає американська сторона, представників якої теж можна вважати медіаторами). На думку науковця К. Бондаренко (2024), з психологічної позиції, медіація як робота з конфліктами є особливо дієвою, коли конфлікт «знаходиться в емоційній сфері, а не формально-правовій. Медіація допомагає вирішити конфлікт за умов, коли сторони спору не в змозі вести продуктивний діалог», натомість «конфліктологія найчастіше тлумачить медіацію як цілеспрямоване втручання, яке спочатку послаблює конфлікт, потім створює підґрунтя для прийняття зважених рішень і, нарешті, розв'язання проблеми» (Bondarenko, 2024).

У сучасних умовах результативність медіації значно залежить від професійної компетентності медіатора, його спеціальної підготовки та відповідності усталеним фаховим вимогам. Порівняльний аналіз нормативного регулювання медіаторської професії в державах Європейського Союзу засвідчує несформованість уніфікованого підходу до визначення кваліфікаційних і навчальних стандартів, а також процедур акредитації та визнання медіаторів. Така фрагментарність правового регулювання, на думку дослідників, не лише ускладнює вільне надання медіаційних послуг у межах ЄС, а й актуалізує потребу в запровадженні узгоджених мінімальних стандартів підготовки, здатних забезпечити стабільний рівень якості медіації та зміцнити довіру до цього способу врегулювання спорів (Radanova, & Tvaronavičienė, 2024).

З огляду на це, зауважимо, що правовий статус медіації як інституту вирішення міжнародних спорів був закріплений у Паризькій Декларації 1856 року, у якій була визначена можливість і прописана процедура врегулювання суперечок між морськими державами-конфліктантами шляхом медіації. На Другій Гаазькій конференції (1907 р.) нейтральним державам було надано право діяти в ролі медіаторів у міжнародних спорах. Ці повноваження були підтверджені Пактом Ліги Націй 1920 року.

У Статуті ООН як організації- правонаступниці Ліги Націй медіацію визнано пріоритетним засобом вирішення міжнародних спорів. Зокрема, у ст. 33 Статуту ООН зазначено, що «сторони, які беруть участь у будь-якій суперечці, продовження якого могло б загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки, повинні перш за все намагатися вирішити суперечку шляхом переговорів, обстеження, *посередництва*, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або угод або іншими мирними засобами за своїм вибором»¹.

В Україні фундаментом формування принципів медіації є конституційні засади, а засадничі положення Конституції України визначають межі її вдосконалення. На думку О. Назарова (2023) та В. Деркач (2023), «існує ще ряд не закріплених законодавчо принципів, які лежать в основі медіації та потребують вивчення та унормування, зокрема, транспарентність, відповідальність сторін медіації, гнучкість, неформальний характер процедури примирення, змагальність».

Особливої актуальності набуває нормативне закріплення в державі інституту медіації, яке здійснене шляхом прийняття спеціального законодавства, яке визначає правові засади, сферу застосування та процесуальні гарантії проведення медіації, що детально описано в

науково-практичному коментарі до профільного закону, зокрема Закону України «Про медіацію»².

Отже, такі ознаки медіації, як: неформальність; економія часу; можливість зниження матеріальної, моральної, безпекової та ін. «вартості» вирішення спору; можливість конструктивного впливу на процедуру вирішення етнополітичного конфлікту; можливість високої результативності його подолання; конфіденційність процедури, її творчий, нестандартний підхід; збереження або навіть відновлення взаємин з партнерами; запобігання виникненню подібних конфліктів у майбутньому, – перетворюють її на ефективний засіб вирішення етнополітичного конфлікту.

Висновки

Ознайомлення з організацією посередництва у спорах в різних соціокультурних умовах, зокрема, полікультурному середовищі, яке може продукувати етнополітичні конфлікти, вивчення особливостей динаміки та структури етнополітичного конфлікту надали можливість дійти висновку, що інститут медіації поступово еволюціонував від запровадження альтернативних методів урегулювання приватних спорів до дипломатичного інструменту врегулювання міждержавних конфліктів, а також універсального правового механізму альтернативного вирішення спорів, який застосовується як у міжнародному, так і у внутрішньодержавному правопорядку. У сучасних умовах медіація є не лише політико-дипломатичним засобом запобігання ескалації конфліктів, а й інституціоналізованою правовою процедурою, що ґрунтується на принципах добровільності, нейтральності, конфіденційності та рівності сторін.

Зважаючи на те, що медіацію в ситуації конфлікту визначено як новий професійний напрям вирішення спорів, перспективними, на нашу думку, є подальші дослідження науково-методичного забезпечення фахової підготовки медіаторів.

Подальші наукові розвідки в цьому напрямі доцільно спрямувати на поглиблене вивчення психологічних механізмів ефективності медіації в умовах етнополітичних конфліктів, зокрема ролі групової ідентичності, міжетнічних стереотипів, колективної пам'яті й емоційних чинників у процесі конфліктної взаємодії. Перспективним є також дослідження моделей підготовки професійних медіаторів, які поєднують правові, психологічні та конфліктологічні компетентності, а також розроблення науково-методичного забезпечення їхньої професійної підготовки. Особливої уваги потребує аналіз міжнародного досвіду застосування медіаційних практик у врегулюванні міжетнічних і політичних конфліктів, що надасть можливість визначити можливості адаптації

¹ Статут Організації Об'єднаних Націй : міжнар. док. від 26 черв. 1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010

² Про медіацію : Закон України від 16 листоп. 2021 р. № 1875-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1875-20?utm_source=chatgpt.com#Text

таких практик у національному правовому та соціокультурному контексті. Важливим напрямом досліджень також є емпіричне вивчення ефективності медіації як інструменту деескалації конфліктів у мультикультурному середовищі та розроблення міждисциплінарних моделей інтеграції психологічних і правових підходів у практику мирного врегулювання конфліктів.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не фінансувалося.

Конфлікт інтересів

Немає.

References

- [1] Blanco, C.M., Arias, A.A., & Ferreira, J.M.L. (2025). Is Mediation a Scientific Discipline? Theoretical and Practical Perspectives. *Conflict Resolution Quarterly*, 42(3), 437-447. DOI: 10.1002/crq.21459
- [2] Bondarenko, K.S. (2024). Psychological and legal features of the introduction of the mediation procedure. *Current problems of the state and law*, 104, 17-22. DOI: 10.32782/apdp.v104.2024.3
- [3] Bondarenko, L.O., & Prokodianchyk, S. (2024). Psychological foundations of mediation as an intermediary tool in conflict resolution. *Personality, Society, War: Proceedings of the International Psychological Forum* (pp. 50-53). Kharkiv: KhNUiA.
- [4] Chasova, T.O., & Kravets, N.V. (2023). Mediation as a challenge to the modern legal system. *Juridical Scientific and Electronic Journal*, 1, 153-155. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-1/34
- [5] Dolianovska, I.M., & Dolianivska, Ya.L. (2024). Mediation as one of the effective ways of conflict settlement in commercial proceedings. *Legal Bulletin*. 1(11), 35-41. DOI: 10.31732/2708-339X-2024-11-A5
- [6] Frantsuz, A., & Zubko, D. (2022). Political mediation in Ukraine. *Legal Bulletin*, 4, 26-30. DOI: 10.31732/2708-339X-2022-04-26-30
- [7] Howieson, J.A., Mancini, V.O., Ruggiero, M., & Moroney, D. (2025). Mediation 2.0: a mentalizing-informed framework for renewed purpose and practice. *Psychiatry, Psychology and Law*, 32(3), 373-387. DOI: 10.1080/13218719.2024.2313999
- [8] Ivchuk, Yu.Yu., Ivchuk, K.I., & Prymak, Yu.O. (2018). Mediation as a means of resolving international disputes. *Current Problems of Law: Theory and Practice*, 2(36), 7-15. Retrieved from <https://journals.snu.edu.ua/index.php/app/article/download/346/328/331>
- [9] Kalashlinska, M.V. (2024). Ensuring confidentiality in the mediation of political conflicts. *Political Life*, 1, 33-39. DOI: 10.31558/2519-2949.2024.1.5
- [10] Karanikola, Z., & Panagiotopoulos, G. (2025). Identity negotiation and conflict resolution in contemporary multicultural settings: the contribution of intercultural mediators. *Genealogy*, 9(1). DOI: 10.3390/genealogy9010018
- [11] Loshytskyi, M.V., Solonko, M.F., & Novak, A.V. (2023). History of the formation and development of mediation as an alternative means of resolving administrative and civil disputes. *Juridical Scientific and Electronic Journal*, 7, 42-47. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-7/8
- [12] Malazoniia, N.H. (2018). History of the development and formation of mediation. *Scientific Bulletin of Public and Private Law*, 2(4), 166-169. Retrieved from http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/4/tom_2/34.pdf
- [13] Marukhovska-Kartunova, O.O. (2006). Ethnopolitical conflicts: where, when and how ethnic groups rebel. *Scientific Notes of I.F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine*, 29, 237-252. Retrieved from https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/marukhovska_kartunova_etnopolitychni.pdf
- [14] Mazaraki, N., & Tsvina, T. (2024). Creating an Effective Mediation Scheme for Business-Related Human Rights Abuses: The Case of Ukraine. *Business and Human Rights Journal*, 9(1), 129-149. DOI: 10.1017/bhj.2023.34
- [15] Nazarov, O.A., & Derkach, V.V. (2023). Constitutional principles of mediation in the legislation of Ukraine. *Journal of the Kyiv University of Intellectual Property and Law*, 4, 24-29. DOI: 10.32782/chasopyskiivp/2023-4-4
- [16] Polishchuk, M.Ya. (2014). The concept of mediation as an alternative method of dispute resolution. *State and Law*, 65, 134-139. Retrieved from http://jnas.nbuv.gov.ua/j-pdf/dip_2014_65_22.pdf
- [17] Radanova, Yu., & Tvaronavičienė, A. (2024). Free movement of mediators across the European Union: a new frontier yet to be accomplished? *Access to Justice in Eastern Europe*, 7(1), 83-106. DOI: 10.33327/AJEE-18-7.1-a000122
- [18] Riabchenko, Ya.S. (2020). The role of mediation in the protection of subjective public rights of participants in administrative relations and its legal regulation. *Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series "Jurisprudence"*, 47(1), 162-165. DOI: 10.32841/2307-1745.2020.47-1.34
- [19] Snyder, T. (2010). *Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin*. New York: Basic Books.
- [20] Zhdaniuk, A. (2017). Mediation as a technology for conflict prevention in the professional activity of lawyers. *Scientific Notes of Nizhyn Mykola Gogol State University*, 3, 75-80. DOI: 10.31654/2663-4902-2017-PP-3-75-80

Список використаних джерел

- [1] Blanco C. M., Arias A. A., Ferreira J. M. L. Is Mediation a Scientific Discipline? Theoretical and Practical Perspectives. *Conflict Resolution Quarterly*. 2025. Vol. 42. Issue 3. P. 437–447. DOI: /10.1002/crq.21459
- [2] Бондаренко К. С. Психологічні та юридичні особливості запровадження процедури медіації. *Актуальні проблеми держави і права*. 2024. Вип. 104. С. 17–22. DOI: 10.32782/apdp.v104.2024.3
- [3] Бондаренко Л. О., Прокодянич С. Психологічні засади медіації як посередництва у вирішенні конфліктів. *Особистість, суспільство, війна*: тези доп. учасників Міжнар. психол. форуму (Харків, 26 квіт. 2024 р.). Харків: ХНУВС, 2024. С. 50–53.
- [4] Часова Т. О., Кравець Н. В. Медіація як виклик сучасної правової системи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 1. С. 153–155. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-1/34
- [5] Доляновська І. М., Долянська Я. Л. Медіація як один з ефективних способів врегулювання конфліктів в господарському судочинстві. *Legal Bulletin*. 2024. № 1 (11). С. 35–41. DOI: 10.31732/2708-339X-2024-11-A5
- [6] Француз А., Зубко Д. Політична медіація в Україні. *Legal Bulletin*. 2022. № 4. С. 26–30. DOI: 10.31732/2708-339X-2022-04-26-30
- [7] Howieson J. A., Mancini V. O., Ruggiero M., Moroney D. Mediation 2.0: a mentalizing-informed framework for renewed purpose and practice. *Psychiatry, Psychology and Law*. 2025. No. 32 (3). P. 373–387. DOI: 10.1080/13218719.2024.2313999
- [8] Івчук Ю. Ю., Івчук К. І., Примаць Ю. О. Медіація як спосіб вирішення міжнародних спорів. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2018. № 2 (36). С. 7–15. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/app/article/download/346/328/331>
- [9] Калашлінська М. В. Забезпечення конфіденційності в медіації політичних конфліктів. *Політичне життя*. 2024. № 1. С. 33–39. DOI: 10.31558/2519-2949.2024.1.5
- [10] Karanikola Z., Panagiotopoulos G. Identity negotiation and conflict resolution in contemporary multicultural settings: the contribution of intercultural mediators. *Genealogy*. 2025. Vol. 9, No. 1. DOI: 10.3390/genealogy9010018
- [11] Лошицький М. В., Солонько М. Ф., Новак А. В. Історія становлення та розвитку медіації як альтернативного способу вирішення адміністративних і цивільних суперечок. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 42–47. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-7/8
- [12] Малазонія Н. Г. Історія розвитку та становлення медіації. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Т. 2. Вип. 4. С. 166–169. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/4/tom_2/34.pdf
- [13] Маруховська-Картунова О. О. Етнополітичні конфлікти: де, коли і як бунтують етнічні групи. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2006. Вип. 29. С. 237–252. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/marukhovska_kartunova_etnopolitychni.pdf
- [14] Mazaraki N., Tsuvina T. Creating an Effective Mediation Scheme for Business-Related Human Rights Abuses: The Case of Ukraine. *Business and Human Rights Journal*. 2024. Vol. 9. No. 1. P. 129–149. DOI: 10.1017/bhj.2023.34
- [15] Назаров О. А., Деркач В. В. Конституційні принципи медіації в законодавстві України. *Часопис Київського університету інтелектуальної власності та права*. 2023. № 4. С. 24–29. DOI: 10.32782/chasopyskiivp/2023-4-4
- [16] Поліщук М. Я. Поняття медіації як альтернативного методу вирішення спорів. *Держава і право*. 2014. № 65. С. 134–139. URL: http://jnas.nbuv.gov.ua/j-pdf/dip_2014_65_22.pdf
- [17] Radanova Yu., Tvaronavičienė A. Free movement of mediators across the European Union: a new frontier yet to be accomplished? *Access to Justice in Eastern Europe*. 2024. Vol. 7. No. 1. P. 83–106. DOI: 10.33327/AJEE-18-7.1-a000122
- [18] Рябенко Я. С. Роль медіації під час захисту суб'єктивних публічних прав учасників адміністративних відносин та її правове регулювання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2020. Т. 1. № 47. С. 162–165. DOI: 10.32841/2307-1745.2020.47-1.34
- [19] Snyder T. Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin. New York: Basic Books, 2010. 480 p. URL: <https://old.bisla.sk/english/wp-content/uploads/2014/03/Timothy-Snyder-Bloodlands-ethnic-cleansing.pdf>
- [20] Жданюк А. Медіація як технологія запобігання конфліктам у професійній діяльності юристів. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя*. 2017. № 3. С. 75–80. DOI: 10.31654/2663-4902-2017-PP-3-75-80

MARCHENKO Olha

Doctor of Pedagogy, Professor, Professor of the Department of Sociology and Psychology of the Educational and Scientific Institute No. 5 of the Kharkiv National University of Internal Affairs

61080, 27 Lev Landau Ave., Kharkiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1007-9560>;

SHYLINA Alla

PhD in Psychology, Associate Professor, Associate Professor Psychology of the Department of Sociology and Psychology of the Educational and Scientific Institute No. 5 of the Kharkiv National University of Internal Affairs

61080, 27 Lev Landau Ave., Kharkiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7377-0776>;

MANNAPOVA Kateryna

PhD in Psychology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Sociology and Psychology of the Educational and Scientific Institute No. 5 of the Kharkiv National University of Internal Affairs

61080, 27 Lev Landau Ave., Kharkiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3754-4637>

Psychological and Legal Foundations of Mediation in Ethnopolitical Conflicts

Abstract. The article examines the psychological and legal foundations of mediation in ethnopolitical conflicts as one of the most promising nonviolent means of their prevention, settlement, and mitigation of negative consequences. The relevance of mediation is substantiated in the context of growing interethnic tension, increasing complexity of political relations, the spread of discriminatory practices, negative stereotypes, and crisis forms of intergroup interaction. The interdisciplinary nature of mediation is emphasized, as it lies at the intersection of psychology, law, conflict studies, political science, and ethnopscychology. The essence of mediation is clarified as a procedure of voluntary, confidential, and neutral third-party facilitation aimed at achieving a mutually acceptable solution without coercion. The article analyzes the psychological mechanisms underlying ethnopolitical conflicts, including group identity, ethnocentrism, frustration, aggression, resource deprivation, negative stereotypes, and the manipulative influence of political elites. It is demonstrated that traditional diplomatic and purely legal instruments do not always take into account the emotional and value-based dimensions of conflict interaction, whereas mediation makes it possible to reduce emotional tension, establish communication, create an atmosphere of trust, and shift the conflict into a constructive framework. The principles of mediation, its functions, and the mediator's competencies are characterized, with particular attention given to procedural, legal, conflictological, and communicative competencies. It is argued that the effectiveness of mediation in ethnopolitical conflicts is determined by the combination of psychological influence and legal regulation. The article concludes that mediation should be regarded not only as an alternative dispute resolution procedure, but also as an important instrument for preserving social stability, interethnic understanding, and long-term peace.

Keywords: mediation; ethnopolitical conflict; psychological and legal foundations; conflict studies; ethnopscychology; interethnic relations; mediator; negotiations; legal regulation.